

Михайло ЗАГУЛЬСЬКИЙ

ПОШИРЕННЯ ТА СОЗОЛОГІЧНА ОЦІНКА ОРХІДНИХ (*ORCHIDACEAE* JUSS.) УКРАЇНСЬКОГО РОЗТОЧЧЯ

*На підставі аналізу гербарних матеріалів, літературних відомостей та власних досліджень встановлено видовий склад родини *Orchidaceae* Juss. Українського Розточчя та його зміни за останні 200 років. Види родини віднесено до нових категорій IUCN та запропоновано заходи щодо охорони репрезентативних місцезростань.*

Флористичні дослідження на Розточчі проводяться понад 200 років. Досить багаті відомості щодо флори регіону містяться у працях Є. Волощака [28], Ж. Круля [18-20], А. Томашека [24], А. Байса [27], Ш. Труша [25, 26], В. Шафера [23], Х. Запаловича [29] та інших дослідників. Наприкінці минулого століття багато нової інформації про рослинний покрив регіону з'явилося у публікаціях М. Жижина зі співавторами [2, 3], М. Сороки [9-12], А. Зеленчука [6], О. Кагала [7], В. Ткачика [14].

Рослинність Розточчя зазнала значних атропогенних змін через вирубування лісів, осушувальну меліорацію, видобуток сірки, насадження інтродуцентів, містобудування, проведення комунікацій, посилення рекреаційного навантаження тощо [10, 12]. Актуальною стала потреба вивчення біорозмаїття, поширення та стану популяцій видів рослин, що їх належить охороняти.

На початку 90-х років ХХ століття було встановлено видовий склад флори Українського Розточчя [10] і виявлено, що із 1342 видів судинних рослин регіону 229 є такими, що потребують індивідуальної охорони. До Червоних книг внесено 80 видів, з яких наявність 18 у регіоні сьогодні не підтверджено. За іншими відомостями [7] вказується 44 види, що потребують охорони: підтверджено наявність у флорі 28 з них, а зростання решти 16 видів не підтверджено. Серед останніх вказано представники родини *Orchidaceae* Juss.: *Coeloglossum viride*, *Coralorhiza trifida*, *Goodyera repens*, *Gymnadenia conopsea*, *Liparis loeselii*, *Listera cordata*, *Orchis coriophora*, *O. mascula*, *O. morio*. Оскільки орхідні є досить чутливими до змін місцезростань, то було зроблено спробу дати оцінку стану їх популяцій [4].

Із виходом у світ другого видання Червоної книги України [15], до якого занесено майже всі представники родини орхідних флори України, необхідно вивчити особливості їх поширення та стан популяцій для організації належної охорони.

За останніми літературними відомостями [12] на Розточчі потребують охорони 228 видів (60 занесено до Червоної книги України). З них 31 вид родини орхідних. Зроблено спробу узагальнити інформацію щодо поширення видів судинних рослин, які занесено до Червоної книги. Згідно з нашими дослідженнями [5] на Українському Розточчі відомо таких 79 видів (34 види орхідних): зниклі —23, зникаючі —3, вразливі —2, рідкісні —23, невизначені —27, недостатньо відомі —1.

Аналіз гербарних матеріалів вітчизняних та зарубіжних колекцій, літературних даних і результатів власних досліджень дали змогу значно доповнити існуючі відомості щодо змін позицій орхідних на Розточчі та розробити пропозиції для їх охорони.

Види віднесено до загрожених категорій, що запропоновані IUCN: EX —вид, що вимер; EW —вид, що вимер у природі; CR —вид під критичною загрозою; EN —вид під загрозою; VU —вид екологічно вразливий; LR —вид нижчого ризику; DD —вид, про який є мало інформації, щоб визначити його статус.

Наводимо перелік відомих місцезнаходжень видів орхідних на Українському Розточчі за гербарними матеріалами (Львівського національного університету імені Івана Франка (LW), Інституту екології Карпат НАН України (LWE), Державного природознавчого музею НАН України, м. Львів (LWS); Ботанічного інституту ім. В. Комарова РАН, м. Санкт-Петербург (LE); Головного ботанічного саду РАН, м. Москва (MW); Росія; Ягеллонського університету, м. Краків (KRA), Інституту ботаніки імені Владислава Шафера ПАН (KRAM), м. Краків (Польща), літературними відомостями, а також даними комп'ютерної бази Orchidaceae Ukrainiae (OU), що створюється у гербарії Львівського університету. Публікація цих матеріалів сприятиме збереженню відомих популяцій видів, оскільки не має потреби документувати гербарними зборами підтверджені місцезнаходження орхідних, а також організації нових природоохоронних територій у репрезентативних оселищах рідкісних видів.

Номенклатура таксонів наводяться за останнім зведенням про орхідні Європи [16].

***Anacamptis pyramidalis* (L.) Rich.** Категорія EX. Для Розточчя у Червоній книзі [15] не наводиться. Був відомий у Львові в урочищі Голоско [24].

***Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, H. Łobarzewski, 1853, 1854, 1855, 1860 (LWS), В. Błocki, 1890 (LW), [25, 26, 27]; урочище Погулянка, М. Гук, 1980 (LW); урочище Хомиць, В. Błocki, 1907, 1909 (LW); [8]; урочище Чортів скелі, Я. Пояркова, Р. Рожевиць, Б. Шишкін, 1940 (LE); смт. Брюховичі, H. Łobarzewski, 1853 (LWS), 1932 (LW), А. Лазебна, 1970 (LWS). Жовківський р-н: м. Жовква, гора Гарай, А. Зеленчук, 1986 (LW). Яворівський р-н: м. Яворів, урочище Бучина, S. Batko, 1933 (LW); смт. Шкло [19]; с. Верещиця, урочище Верещиця [9, 13, 14]; с. Лелехівка, пн.-сх., буковий ліс, І. Когут, 1999 (LW); с. Старичі, 3 км на сх., узлісся букового лісу, А. Степанова, 2000 (LW).

***Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, H. Łobarzewski, 1855 (LWS); S. Trusz, 1875 (LW); K. Piotrowski, 1895 (LWS), [23, 25, 26]; урочище Кривчиці, В. Błocki, 1894 (LW), [26, 27]; урочище Майорівка, В. Левицький, 1935 (LWS); урочище

Піскова гора, [1]; урочище Чортові скелі, 1926 (LW); 1936 (LW); Кисельова, Дралюк, 1954 (LW); А. Зеленчук, 1982 (LW); М. Загульський, 1986 (LW); м. Винники, М. Котов, 1941 (LW), А. Лазебна, 1955, 1969 (LWS), [1, 26]. Жовківський р-н: с. Крехів (LW). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Ярина, [27]; с. Ставки, західні околиці, І. Когут, 2000 (OU).

***Cephalanthera rubra* (L.) Rich.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, Н. Łoborzewski, 1856, 1880 (LWS), [24-27]; А. Rehman (LW); урочище Кривчиці [1, 26, 27]; урочище Чортові скелі [23]; м. Винники, П. Ярошенко, 1948 (LW); смт. Брюховичі, Х. Пашук 1952 (LWS), [1]. Жовківський р-н: с. Фійна, К. Улична, 1976 (LW). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочища Верещиця [14]; урочище Горбки, Ż. Król, 1874 (LWS); [9]; між с. Лелехівка і с. Ставки [1, 24].

***Coeloglossum viride* (L.) C. Hartm.** Категорія EX. Був відомий у м. Львові, урочище Голоско, Н. Łoborzewski, 1856 (LWS), В. Ёlocki, 1877 (LWS), S. Trusz, 1882 (LW), [24, 25, 27]; урочище Сихів, буковий ліс, Н. Łoborzewski, 1855 (LWS), [26, 29]. Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, Н. Łoborzewski, 1856 (LWS); урочище Ярина, E. Schmidt, 1855 (LW); с. Рясне-Руське [19, 27, 29]. Жовківський р-н: м. Жовква [17].

***Corallorhiza trifida* Châtel.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, Н. Łoborzewski, 1856 (LWS); S. Trusz, 1882 (LW), [25]; урочище Чортові скелі, Н. Łoborzewski, 1856 (LWS); S. Trusz, 1882 (LW), [24, 25]; м. Винники, F. Herbich (LWS). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Ярина, Ż. Król, 1875 (LWS); с. Бірки, А. Зеленчук, 1991 (LW); с. Верещиця, урочище Верещиця [14]; с. Ставки, Ż. Król, 1874 (LWS); Ставчанське лісництво, урочище Горбки, кв. 8 [9, 13].

***Cypripedium calceolus* L.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, W. Tyniecki, 1852 (LWS), E. Schmidt, 1853 (LW); Н. Łoborzewski, 1856 (LWS), С. Hoelzl, 1858 (LWS), A. Zawadzki 1868, [17], S. Trusz, 1876 [23], A. Hoborski, 1882 (LWS), В. Ёlocki, 1883 (LW), А. Rehman, 1888 (LW), В. Ёlocki, 1890 (KRAM), [21, 26]; між урочищем Знесіння та с. Кривчиці [22]; урочище Піскова гора [22]; урочище Чортові скелі, S. Trusz, 1876 [25], [23, 24]; між смт. Брюховичі і с. Грибовичі [23]; м. Винники, урочище Лисівка, J. Mađalski, 1938 (KRAM); М. Загульський, 2000 (LW); урочище Донброва, J. Mađalski, 1937 (KRAM), М. Котов, 1941 (KW); с. Бірки, А. Зеленчук, 1991 (LW). Жовківський р-н: с. Глинське [19]; с. Великі Грибовичі, S. Fedorowicz, T. Wilczyński, 1911 [21], F. Lilienfeldówna, T. Wilczyński, 1911 [21]; с. Стара Скварява, E. Turczyński (OU). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, К. Малиновський, 1949 (LWS); А. Лазебна, 1972 (LWS); урочище Чорний Камінь, J. Mađalski, 1938 (KRAM); А. Зеленчук, І. Данилик, Н. Троцюк, 1990 (LW); с. Верещиця, урочище Верещиця [14]; с. Ставки, урочище Гострий Горб, J. Mađalski, 1935 (KRAM).

***Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soó.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Кривчиці, Н. Łoborzewski, 1855 (LWS); урочище Чортові скелі, Х. Пашук, 1962 (LWS). Жовківський р-н: м. Жовква, гора Гарай, O. Duda, 1932 (LW). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, Ż. Król, 1874 (LWS); урочище Заливки [2, 9]; урочище Королева гора [9]; смт. Шкло [1]; с. Воля [1]; с. Страдч, С. Волгін, Я. Кардаш, 1984 (LW).

***Dactylorhiza hebridensis* (Wilmott.) Aver.** Категорія DD. Вид не внесений до Червоної книги. Місцезнаходження: Яворівський р-н: смт. Шкло [22]. Забутий для Розточчя вид.

***Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Боднарівка, Н. Łoborzewski, 1855 (LWS); урочище Кривчиці, Н. Łoborzewski, 1855 (LWS), М. Загульський, 1989 (LW); урочище Замарстинів, В. Ђlocki, 1880 (LW). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Горбки [20]; урочище Заливки [9]; с. Кам'янобрід [3]; с. Ставки [9].

***Dactylorhiza maculata* (L.) Soó.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Боднарівка, Е. Schmidt, 1854 (LW); урочище Пасіки, Н. Łoborzewski, 1855 (LWS); м. Винники, Н. Łoborzewski, 1885 (LWS); смт. Брюховичі, Двораковська, Зеленова, 1946 (MW). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Горбки, Ż. Król, 1875 (KRAM); урочище Заливки [2, 9]; смт. Шкло, Н. Łoborzewski, 1858 (LWS); [20]; с. Верещиця, урочище Верещиця [9]; с. Воля-Добростанська [18]; с. Ставки, І. Когут, 1999 (LWS); с. Страдч, А. Лазебна, 1969 (LWS); Постригань, 1946 (LW).

***Dactylorhiza majalis* (Reichenb.) P. F. Hunt et Summerhayes.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, Ż. Król (KRA); урочище Кортумова гора, зах. околиці, М. Загульський 1985 (LW); урочище Кривчиці, М. Загульський, 1985 (LW); урочище Чортові скелі, смт. Брюховичі, А. Спаська, 1976 (LW); М. Загульський 1985 (LW), Я. Гойда, Б. Проць, 1988 (LW). Жовківський р-н: с. Грибовичі, Полухіна, 1968 (LW); Левицький, 1977 (LWS); с. Зарудці [3]; с. Крехів, М. Загульський, 1986 (LW); с. Мокротин, пн. сх. околиці, М. Загульський, 1988 (LW). Яворівський р-н: м. Яворів, Мазовіта, 1961 (LW); смт. Івано-Франкове, Ż. Król, 1874 (LWS); М. Загульський, 1986 (LW); урочище Горбки [19]; смт. Шкло, М. Загульський, 1987 (LW); с. Вербляни, пд. околиці, А. Зеленчук, 1987 (LW); с. Кам'янобрід [3]; с. Лелехівка, пн. околиці, І. Когут, 1999 (OU); с. Лозина, М. Загульський, 1988 (LW); с. Підрясне, М. Загульський, 1988 (LW); с. Рясне-Руське [24].

***Dactylorhiza ochroleuca* (Wüstenh. ex Boll.) Holub.** Категорія EX. Вид не внесений до Червоної книги [15]. Був відомий у Яворівському р-ні: с. Рясне-Руське, А. Rehman (LW). Наводиться нами як новий вид для Розточчя.

***Dactylorhiza traunsteineri* (Saut. ex Reichenb. f.) Soó.** Категорія DD. Місцезнаходження: Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Заливки [9, 13]; с. Ставки [9, 13].

***Epipactis atrorubens* (Hoffm. ex Bernh.) Bess.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Клепарів [23]. Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, О. Кагало, 1986 (LWE); урочище Залісся [1, 18]; урочище Ставки, В. Ђlocki, 1913 (LW); с. Верещиця, урочище Верещиця [14]; с. Страдч [24], J. Mađalski, 1937 (KRAM).

***Epipactis helleborine* (L.) Crantz.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, В. Ђlocki, 1895, 1907, 1913 (LW), [24, 27]; урочище Клепарів [24]; урочище Чортові скелі, М. Попов, 1945 (LW); К. Улична, 1955 (LW); М. Загульський, 1983, 1988 (LW), [25]; м. Винники, В. Ђlocki, 1905 (LW), Х. Пашук, 1962 (LWS); смт. Брюховичі, Х. Пашук, 1962 (LWS). Жовківський р-н: м. Рава-Руська, А. Зеленчук, 1986 (LW); с. Майдан [1]. Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Залісся,

Ż. Król, 1889 (KRAM), [19]; урочище Ярина, А. Rehman (LW); смт. Шкло [20]; с. Верещиця, урочище Верещиця [9, 14], пн.-сх. околиці, М. Загульський, 2000 (OU); урочище Ставки [9]; с. Страдч [23]; С. Постригань, 1946 (LW), Страдчанське лісництво, кв. 48, О. Кагало, 1986 (LWE).

***Epipactis palustris* (L.) Crantz.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Клепарів, 1854 (LW); Н. Łoborzewski, 1855 (LW), Н. Łoborzewski, 1868 (LWS); урочище Кривчиці [1]; смт. Рясне [23], В. Błocki, 1910 (LW); М. Raciborski, 1911 (KRAM). Жовківський р-н: урочище Стрільбище, А. Зеленчук, 1987 (LW). Жовківський р-н: с. Грибовичі [23]; с. Зарудці [3]. Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, Ż. Król, 1874 (KRA), М. Raciborski, 1911 (KRA, KRAM, LWS); Piech, 1937 (KRAM), 1948, (LWS); урочище Горбки, Ż. Król, 1874 (KRA, LWS); Н. Łoborzewski, 1855 (LWS); урочище Заливки [9, 13]; урочище Ярина, Я. Іваницький (LW); смт. Шкло, Н. Łoborzewski, 1856 (LWS); М. Raciborski (KRA); с. Рясне [14], В. Błocki, 1910 (LW), М. Raciborski, 1911 (KRAM); с. Стені, Я. Іваницький, 1948 (LW); с. Страдч, С. Волгін, Я. Кардаш, 1983 (LW).

***Epipactis purpurata* Smith.** Категорія DD. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско [27], урочище Хомець [8]. Жовківський р-н: м. Жовква, гора Гарай, А. Зеленчук, 1986 (LW). Яворівський р-н: смт. Шкло, Ż. Król, 1877 (KRAM).

***Goodyera repens* (L.) R. Br.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, Н. Łoborzewski, 1854 (LWS); смт. Рудне, А. Zalewski, 1886 (OU). Яворівський р-н: смт. Немирів, східні околиці, І. Баран, 1999 (OU); с. Рясне, Н. Łoborzewski, 1860, 1861 (LWS).

***Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br.** Категорія EX. Був відомий у м. Львові, урочище Голоско, А. Rehman (LW); урочище Збоїська [24]; урочище Кривчиці, Е. Schmidt, 1859 (LW), [24], S. Trusz, 1880 (LW); урочище Сихів, К. Piotrowski, 1896 (LW); урочище Хомець, В. Błocki, 1907 (LW). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове [29]; урочище Ярина [18].

***Hammarbya paludosa* (L.) O. Kuntze.** Категорія EX. Був відомий у Яворівському р-ні: смт. Шкло, Н. Łoborzewski, 1855 (LWS); Е. Turczyński (LWS).

***Herminium monorchis* (L.) R. Br.** Категорія EX. Був відомий у м. Львові, урочище Софіївка [24].

***Liparis loeselii* (L.) Rich.** Категорія EX. Для Розточчя у Червоній книзі не наводиться. Був відомий у м. Львові, Кортумова гора, К. Piotrowski, 1895 (LW). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, А. Rehman (KRAM), [1]; смт. Шкло, S. Jarolim (LW), 1862 (LWS); Е. Turczyński (KRAM); W. Tyniecki, 1866 (LWS), [1, 20, 27].

***Listera cordata* (L.) R. Br.** Категорія EX. Для Розточчя у Червоній книзі [15] не наводиться. Був відомий у Яворівському р-ні: смт. Шкло, S. Trusz, 1880 (LW), [19, 27].

***L. ovata* (L.) R. Br.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско [1, 24, 25, 26]; урочище Знесіння, А. Зеленчук, 1989 (LW); урочище Хомець, Т. Wilczyński, 1911 (LW), І. Гойда, Б. Проць, 1988 (LW); [8]; урочище Цетнерівка [24]; урочище Чортові скелі, М. Загульський, 1990 (LW); м. Винники, П. Ярошенко, 1948 (LW). Жовківський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Верещиця [9, 13]; урочище Ставки [9]; урочище

Ярина, J. Mađalski, 1935 (KRAM), [1]; смт. Немирів [24]; смт. Шкло, E. Schmidt, 1859 (LW); с. Бірки, А. Зеленчук, 1991 (LW); с. Зарудці [3].

***Malaxis monophyllos* (L.) Sw.** Категорія ЕХ. Був відомий в м. Львові, урочище Боднарівка, H. Łoborzewski, 1855 (LWS); [27]; урочище Голоско, S. Jarolim, 1854 (LWS), H. Łoborzewski, 1855 (LWS), S. Trusz 1882 (LW), [25-27]; урочище Чортові скелі, Левицький, 1935 (LW), А. Пояркова, Р. Рожевиць, Б. Шишкін, 1940 (LE); м. Винники, H. Łoborzewski, 1859 (LWS); Я. Іваницький, 1927 (LW). Жовківський р-н: с. Завадів, H. Łoborzewski, 1859 (LWS); с. Звертів, Я. Іваницький, 1932 (LW); с. Крехів, А. Rehman (LW). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, Ż. Król, 1874 (LWS); урочище Ярина, H. Łoborzewski, 1855 (LWS); Я. Іваницький, 1948 (LW); смт. Шкло, H. Łoborzewski, 1856 (LWS), E. Turzyński (LWS).

***Neottia nidus-avis* (L.) Rich.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Клепарів [24]; Хомець, 1874 (KRAM), [8]; урочище Чаортові скелі, J. Mađalski, 1927 (KRAM), М. Попов, 1945 (LW), М. Загупський, Г. Баб'як, 1985 (LW); м. Винники, В. Блоцкі, 1906 (LW), Панчишин, 1952 (LW); зах. околиці, М. Загупський, 1997 (LW); урочище Лиса Гора, М. Загупський, 2000 (OU); смт. Брюховичі, J. Mađalski, 1927 (KRAM), А. Лазебна, 1970 (LWS); Б. Проць, Я. Гойда, 1988 (LW). Жовківський р-н: м. Жовква, гора Гарай, А. Зеленчук, 1986 (LW); с. Крехів, листяний ліс, М. Загупський, 1985 (LW). Яворівський р-н: смт. Шкло, Ż. Król, 1877 (KRAM), [19]; с. Верещиця, зах. околиці, М. Загупський, 2000 (OU); урочище Верещиця [12, 13, 14]; с. Старичі [20]; с. Лелехівка, пн. околиці, М. Загупський, 2000 (LW).

***Neottianthe cucullata* (L.) Schlechter.** Категорія ЕХ. Був відомий в м. Львові, урочище Голоско, S. Trusz, 1881 (LW), [24], В. Блоцкі, 1881, 1891, 1898 (LW). Яворівський р-н: с. Лелехівка [26]; с. Ставки [26].

***Orchis coriophora* L.** Категорія ЕХ. Був відомий у м. Львові, урочище Вулька, В. Блоцкі, 1895 (LW); урочище Голоско, S. Trusz, 1882 (LW); H. Łoborzewski, 1885, 1886 (LWS), [23, 43]; урочище Збоїська [24]; 1869 (LWS), [26]; урочище Личаківська рогатка, H. Łoborzewski 1886 (LWS); урочище Сихів (LWS); с. Бірки, H. Łoborzewski, 1859 (LWS), [19, 24]. Жовківський р-н: с. Великі Грибовичі, А. Rehman (LW). Яворівський р-н: смт. Немирів, Ż. Król, 1874 (LWS), [20]; смт. Шкло, Ż. Król, 1874 (LWS).

***Orchis militaris* L.** Категорія CR. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, E. Schmidt, 1855 (LW), S. Trusz, 1877 (LW), [24]; урочище Гончари [29]; урочище Знесіння, Т. Алембець, 2000 (LW). Яворівський р-н: с. Коханівка, В. Блоцкі, 1883 (OU).

***Orchis morio* L.** Категорія EN. Для Розточчя у Червоній книзі [15] не наводиться. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, S. Trusz (LWS), J. Mađalski, 1926 (KRAM); урочище Збоїська [24]; урочище Кривчиці, H. Łoborzewski, 1860 (LWS); урочище Піскова гора [25]. Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Залісся, Ż. Król, 1874 (LWS), [18]; с. Кам'янобрід [3].

***Orchis ovalis* Schmidt ex Mayer (=O. speciosa Host.).** Категорія ЕХ. Для Розточчя у Червоній книзі не наводиться. Був відомий в м. Львові, урочище Голоско, Grzegorzek, 1866 (OU); урочище Боднарівка, H.

Łoborzewski, 1855 (LWS). Яворівський р-н: с. Рясне, В. Ђоскі, 1912 (LW, LWS); с. Ставки [19].

***Orchis purpurea* Huds.** Категорія EN. Для Розточчя у Червоній книзі [15] не наводиться. Місцезнаходження: м. Винники, урочище Лиса гора, В. Кияк, 1990 (LW); М. Загульський, 1991 (LW), М. Загульський 1997, 2000 (OU). Вид виявлений М. Могиляк.

***Orchis ustulata* L.** Категорія EX. Був відомий в м. Львові, урочище Голоско, Н. Łoborzewski, 1864 (LWS), [27]. Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Ярина, В. Ђоскі, 1860, 1861, 1887 (LW).

***Platanthera bifolia* (L.) Rich.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско, S. Trusz, 1887 (LW), A. Rehman (LW), [24]; урочище Петнерівка [26]; урочище Чортова скеля, J. Mađalski, 1927 (KRAM), Фетисова, Лузіна, 1954 (LW), 1989, М. Загульський (LW); м. Винники, А. Лазебна, 1955 (LWS); смт. Брюховичі, К. Міczyński, 1911 (LWS); Двораковський, 1946 (MW). Жовківський р-н: м. Жовква, г. Гарай, О. Duda, 1932 (LW); с. Завадів [24]; с. Зарудці [3]; с. Фійна, М. Косець, 1940 (KW). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Чорний Камінь, J. Mađalski, 1939 (OU); А. Зеленчук, І. Данилик, Н. Троцюк, 1990 (LW); урочище Ярина, Ż. Król, 1874 (KRAM), А. Лазебна 1979 (LWS); смт. Немирів [19]; с. Бірки, І. Когут, 1991 (LW); с. Великополе [3]; с. Вижомля, В. Мазовіта, 1961 (LW); с. Воля-Добростанська [3]; с. Добростани, Ставарська (LW); с. Лозина, А. Лазебна, 1969 (LWS); с. Майдан [24]; с. Ставчани, лісництво [13].

***Platanthera chlorantha* (Cust.) Reichenb.** Категорія VU. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Голоско [1, 27]; урочище Софіївка, S. Trusz 1877 (LW); урочище Петнерівка [25, 26]; урочище Чортові скелі, В. Ђоскі, 1891 (LW), [24]; смт. Брюховичі, В. Левків, 1976 (LW). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Ярина, A. Rehman (LW); М. Виноградова, 1958 (LE); смт. Немирів [29]; с. Верещиця, урочище Верещиця [14], пн.-сх. околиці, М. Загульський, 1999 (OU); с. Воля-Добростанська [3]; с. Лелехівка, пд. околиці, буковий ліс, О. Кагало 1986 (LWE), пн. околиці, М. Загульський, 2000 (OU); с. Рясне, A. Rehman (LW).

***Spiranthes spiralis* (L.) Chevall.** Категорія DD. Для Розточчя у Червоній книзі [15] не наводиться. Місцезнаходження: м. Львів, урочище Клепарів, E. Wołoszczak, 1891 (LW). Жовківський р-н: с. Грибовичі, К. Міczyński, 1916 (KRAM); с. Мокротин, А. Лазерна, 1975 (LWS). Яворівський р-н: смт. Івано-Франкове, урочище Залісся, Ż. Król (LWS); смт. Шкло, S. Jarolim (LW); с. Рясне-Руське, S. Jarolim (LWS), [1, 25, 27].

***Traunsteinera globosa* (L.) Reichenb.** Категорія EX. Був відомий в м. Львові, урочища Кульпарків, Сихівська Вулька, Софіївка, W. Besser, 1809 (OU) [24].

На підставі проведених досліджень можна зробити висновок, що на Українському Розточчі було відомо 38 видів орхідних з 20 родів. Орхідні відносяться до таких категорій IUCN: EX (вимерли) — 14 видів (*Anacamptis pyramidalis*, *Coeloglossum viride*, *Dactylorhiza ochroleuca*, *Gymnadenia conopsea*, *Hammarbya paludosa*, *Herminium monorchis*, *Liparis loeselii*, *Listera cordata*, *Malaxis monophyllos*, *Neottianthe cucullata*, *Orchis coriophora*, *O. ovalis*, *O. ustulata*, *Traunsteinera globosa*); CR (під критичною загрозою) — 1 (*O. militaris*); EN (під загрозою) — 2 (*O. morio*, *O. purpurea*); VU (екологічно вразливі) — 17 (*Cephalanthera damasonium*, *C. longifolia*, *C. rubra*,

Corallorhiza trifida, *Cypripedium calceolus*, *Dactylorhiza fuchsii*, *D. incarnata*, *D. maculata*, *D. majalis*, *Epipactis atrorubens*, *E. helleborine*, *E. palustris*, *Goodyera repens*, *Listera ovata*, *Neottia nidus-avis*, *Platanthera bifolia*, *P. chlorantha*); DD (недостатньо відомостей) — 4 (*D. traunsteineri*, *D. hebridensis*, *E. purpurata*, *Spiranthes spiralis*).

На думку інших дослідників [11], під прямою загрозою вимирання опинилися *Cephalanthera rubra*, *Cypripedium calceolus*; не перебувають під безпосередньою загрозою зникнення, але трапляються в дуже обмеженій кількості *Cephalanthera damasonium*, *Coeloglossum viride*; рідкісні види, ареали яких постійно зменшуються *Cephalanthera longifolia*, *Gymnadenia conopsea*; найрідкісніші *Coralorhiza trifida*, *Dactylorhiza traunsteineri*. До вимерлих віднесено *Anacamptis pyramidalis*, *Liparis loeselii*, *Listera cordata*.

Найцікавішим щодо видового багатства орхідних на Розточчі, та й на заході України, було в минулому столітті урочище Голоско на північно-західних околицях м. Львова (22 види). Не менший інтерес у цьому розумінні викликали й околиці смт. Івано-Франкове (урочища Заливки, Ярина), смт. Шкло, а також с. Рясне і с. Рясне-Руське. Найбільшої втрати зазнав видовий склад орхідних Розточчя через вирубування букових і соснових лісів, осушувальну меліорацію та розробку покладів сірки відкритим способом. Особливо чутливими до таких змін виявилися стенотопні болотні види *Dactylorhiza ochroleuca*, *Hammarbya paludosa*, *Herminium monorchis*, *Liparis loeselii*, *Listera cordata* та лісові види *Goodyera repens*, *Neottianthe cucullata* тощо.

До відносно поширених сьогодні представників орхідних на Розточчі належать переважно лісові види *Epipactis helleborine*, *Neottia nidus-avis*, *Platanthera bifolia*, *P. chlorantha*., рідше лучний вид *Dactylorhiza majalis*.

Перспективи включення української частини Розточчя до Міжнародного біосферного резервату „Розточчя” та посилення антропогенних змін регіону потребують проведення дальших флористичних досліджень території, виявлення репрезентативних з погляду біорозмаїття ділянок для їх охорони та організації моніторингу популяцій. Існуючі великі природоохоронні території Яворівський національний природний парк та Природний заповідник „Розточчя” сьогодні забезпечують охороною відповідно 9 та 14 [13] видів родини орхідних.

Для збереження унікальних для України місцезростань видів орхідних на Розточчі пропонуємо створити заказник загальнодержавного значення в околицях м. Винники, де збереглися оселища *Cypripedium calceolus*, *Neottia nidus-avis*, *Orchis purpurea*, а також підвищити природоохоронний статус ландшафтної заказника місцевого значення „Чортові скелі”, до рангу заказника загальнодержавного значення, де ще існують оселища *Cephalanthera damasonium*, *C. longifolia*, *Dactylorhiza majalis*, *Epipactis helleborine*, *Listera ovata*, *Neottia nidus-avis*, *Platanthera bifolia* та інші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бордзіловський Є.І. Родина 30. Зозулинцеві — *Orchidaceae* Lindl. // Фл. УРСР. К.: Вид-во АН УРСР. 1950. Т. 2. С. 312—401.

2. *Жижин М.П., Кагало О.О.* Особливості охорони заплавної рослинності заповідника "Розточчя" // Укр. ботан. журн. 1989 — Т. 46 — №2. С. 81—85.
3. *Жижин М.П., Кузарін О.Т.* Тенденції поведінки видів судинних рослин „Червоної книги України” в зонах впливу підземних водозаборів Розточчя // Наук. записки Державного природознавчого музею НАН України. Львів, 1994. Т. 11. С. 56—64.
4. *Загульський М.Н.* Состояние популяций орхидных Ростоच्या и Внешних Карпат в условиях антропогенного влияния // *Badania biologiczne ekosystemów lądowych i wodnych Roztocza i Karpat Wschodnich w warunkach antropopresji* (Lublin, 25–27 wrzesnia 1989): Lubelsko-Lwowska Sesja naukowa. Lublin, 1990. S. 61—62.
5. *Загульський М.М.* Судинні рослини Українського Розточчя, що занесені до Червоної книги України // Проблеми і перспективи розвитку природоохоронних об'єктів на Розточчі (с. Шкло, 6–7 липня 2000 р.): Матер. міжнар. наук.-практ. конфер. Львів, 2000. С. 145—149.
6. *Зеленчук А.Т.* Інвентаризаційний список судинних рослин Львівської області // Біотичні ресурси Розточчя і Зовнішніх Карпат та їх антропогенні зміни: Вісник Львів. ун-ту. 1991. Вип. 21. С. 16—33.
7. *Кагало А.А.* Охраняемые виды во флоре Украинского Ростоच्या // *Badania biologiczne ekosystemów lądowych i wodnych Roztocza i Karpat Wschodnich w warunkach antropopresji* (Lublin, 25–27 września 1989): Lubelsko-Lwowska Sesja naukowa. Lublin, 1990. S. 61—62.
8. *Палюх С.* Історико-природничі передумови сучасного розвитку ландшафтного заказника Знесіння у м. Львові // Матеріали Погребняківських читань (третє) (15-16 грудня 1994 р.). Львів, 1995. С. 67—68.
9. *Сорока М.І.* Судинні рослини Державного заповідника „Розточчя”. Львів: Препринт. 1990. 278 с.
10. *Сорока М.І.* Флора Ростоच्या, ее охрана и использование: Автореф. дис. ... канд. с.-г. наук. Львов, 1992. 17 с.
11. *Сорока М.І.* Рідкісні та зникаючі види рослин Українського Розточчя // Науковий вісник: Природничі дослідження на Розточчі / Збірник науково-технічних праць. Львів: УкрДЛТУ, 1995. Вип. 4. С. 77—81.
12. *Сорока М.І.* Реінтродукція зниклих видів судинних рослин на Українському Розточчі // Науковий вісник: Дослідження, охорона та збагачення біорізноманіття / Збірник науково-технічних праць. Львів: УкрДЛТУ, 1999. Вип. 9.9. С. 202—205.
13. *Стрямець Г.В., Ференц Н.М., Хомин І.Г.* Проблеми охорони рослинного світу заповідника Яворівський „Розточчя” // Проблеми і перспективи розвитку природоохоронних об'єктів на Розточчі (с. Шкло, 6–7 липня 2000 р.): Матер. міжнар. наук.-практ. конфер. Львів, 2000. С. 170—175.
14. *Ткачик В.П.* Характеристика популяцій рідкісних видів рослин, розповсюджених в урочищі Верещиця заповідника „Розточчя” // Праці НТШ. Т. 3. Екологічний збірник на пошану Андрія Созонтовича Лазаренка. 1999. С. 180—192.
15. Червона книга України. Рослинний світ. К.: Українська енциклопедія, 1996. 608 с.
16. *Delforge P.* Guide des Orchidées d'Europe, d'Afrique du Nord et du proche-orient. Lausanne-Paris: Delachaux et Niestlé S.A. —1994. 480 p.
17. *Knapp J.A.* Die bisher bekannten Pflanzen Galiziens und der Bukowina. Wien, 1872. 520 p.

18. Król Ż. Sprawozdanie z wycieczki w okolice Janowa pod Lwowem, odbytej podczas wakacyj roku szkolnego 1874 // Spraw. Kom. Fizyogr. 1875. T. 9. S. (71) — (86).
19. Król Ż. Sprawozdanie z wycieczki w okolice Janowa pod Lwowem na obszarze od źródeł Wereszycy aż po jej bieg dolny w najbliższych okolicach Gródka odbytej w roku 1875 // Spraw. Kom. Fizyogr. 1877. T. 11. S. (3) — (33).
20. Król Ż. Roślinność na granicznym pasie wyżyny podolskiej i nizu północno-europejskiego w Galicyi Wschodniej // Spraw. Kom. Fizyogr. 1878. T. 12. S. 108—148.
21. Raciborski M. Rosliny polskie (№ 401-800) // Kosmos. 1911. T. 36. S. 995—1048.
22. Raciborski M. Rodzina: Orchidaceae, Storzykowate // Flora Polska. T. 3. Kraków, 1919. S. 365—398.
23. Szafer W. Osobliwości i zabytki flory okolic Lwowa // Rozpr. i Wiad. z Muzeum im. Dzieduszyckich. 1914. T. 1. S. 102—109.
24. Tomaszek A. Vierter Beitrag zur Flora der Umgebung Lemberg // Verh. zool.—botan. Gesellsch. 1862. Bd. 12. P. 869—966.
25. Trusz S. Przyczynek do flory Galicyi // Kosmos. 1882. T. 7. S. 22—27, 135—144.
26. Trusz S. Przyczynek do flory Galicyi // Spraw. Dyrekcji c. k. gimnazjum w Łączowie za rok szkolny 1888. —III—II. S. 1— 36.
27. Weiss A. Beiträge zur Flora von Lemberg // Verh. zool.—botan. Gesellsch. 1865. Bd. 15. S. 453— 460.
28. Wołoszczak E. Zur flora von Jaworów in Galizien // Verh. zool.—botan. Gesellsch. 1874. Bd. 24. S. 529—538.
29. Zapalowicz H. Krytyczny przegląd roślinności Galicyi. Kraków, 1906. T. 1. 296 s.

SUMMARY

Mykhaylo ZAHULSKY

DISTRIBUTION AND SOSOLOGICAL EVALUATION OF THE ORCHIDS (ORCHIDACEAE JUSS.) OF UKRAINIAN ROZTOCHYA

38 species of Orchidaceae Juss. family have been revealed in Ukrainian Roztochya during 200-year floristic investigation in this territory. Among them 14 species are extinct, EX (*Anacamptis pyramidalis*, *Coeloglossum viride*, *Dactylorhiza ochroleuca*, *Gymnadenia conopsea*, *Hammarbya paludosa*, *Herminium monorchis*, *Liparis loeselii*, *Listera cordata*, *Malaxis monophyllos*, *Neottianthe cucullata*, *Orchis coriophora*, *O. ovalis*, *O. ustulata*, *Traunsteinera globosa*). Some species are critically endangered, CE — 1 (*O. militaris*), endangered, EN — 2 (*O. morio*, *O. purpurea*), vulnerable, VU — 17 (*Cephalanthera damasonium*, *C. longifolia*, *C. rubra*, *Corallorhiza trifida*, *Cypripedium calceolus*, *Dactylorhiza fuchsii*, *D. incarnata*, *D. maculata*, *D. majalis*, *Epipactis atrorubens*, *E. helleborine*, *E. palustris*, *Goodyera repens*, *Listera ovata*, *Neottia nidus-avis*, *Platanthera bifolia*, *P. chlorantha*). The status of some species is data deficient, DD — 4 (*D. traunsteineri*, *D. hebridensis*, *E. purpurata*, *Spiranthes spiralis*). On the areas of Nature Reserve „Roztochya” and Yavorivsky National Nature Park 14 and 9 species are protected.